

Ptáci v areálu Přírodovědecké fakulty MU, Kryštof Horák

Botanická zahrada včetně celého areálu Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity na Kotlářské ulici v Brně není jen místem s mnoha druhy zajímavých rostlin, ale mezi nevládnou šedí ulic je oázou pro mnohé volně žijící druhy živočichů. Na ty opeřené byla letošní sezónu zaměřena zvláštní pozornost. Průzkum započal na konci zimy obhlídkou budek, které zde byly vyvěšeny v roce 2012 v rámci projektu Ptačí, netopýří a hmyzí úkryty v botanické zahradě. Celkem bylo zjištěno 7 obsazených budek z minulého roku. Budky byly vyčištěny a prohlédnuty, aby mohly i v této sezóně sloužit ptactvu ke hnízdění. Budky obecně mohou sloužit jako náhrada stromových dutin, které jsou však v městských porostech méně běžné. Nejčastěji obsadí budku sýkora koňadra nebo modřinka, jak tomu bylo i v případě botanické zahrady. Dalšími dutinovými hnízdiči jsou například lejsci, rehci, brhlíci či špačci. Následně se pozornost obrátila na ostatní opeřence žijící v zahradě. Během pravidelných návštěv bylo zjištěno celkem 30 druhů ptáků. U některých byl zaznamenán pouze přelet, jiní však byli v zahradě zastíženi opakovaně. Čtyři druhy dokonce při každé ze sedmi návštěv. Mezi ně patří sýkora koňadra a sýkora modřinka, kos černý a holub hřivnáč.

Náš největší druh holuba, holub hřivnáč, byl původně plachým lesním druhem, avšak v posledních dekadách se začal častěji objevovat i v městské zástavbě. Tato skutečnost se potvrzuje i zde v botanické zahradě dle slov její ředitelky M. Chytré. Letošní průzkum zde potvrzuje celkem 5 párů hřivnáče. Přesun volně žijících druhů zvířat do blízkosti člověka se nazývá synantropizace a můžeme jej dále pozorovat například u sojek, vlaštovek aj., mezi savci pak například u kuny skalní. Obdobným případem je i druhý nejhojněji zastoupený ptačí druh v zahradě – kos černý. Ten však svůj přesun z lesa do městských parků uskutečnil již během 19. století. Celkem je v areálu zahrady kolem 6 teritorií kosích samců. Jeden z nich má na hlavě a prsou atypicky (bíle) zbarvená pírka. Tento jev je u městských kosů občas k vidění, jedná se o leucismus, kdy v některých částech tělního pokryvu chybí barvivo. Tato chyba ve zbarvení může být jak na jednotlivých pírkách, ale někdy i u větších tělních partií. Úplná absence pigmentu je vzácná a nazývá se albinismus.

Další zajímavé pozorování náleží hrdličkám zahradním, jež využívají větve místní metasekvoje čínské jako příležitosti ke společnému nocování, aby se s východem slunce opět rozletěly po areálu Přírodovědecké fakulty i do okolí. Společná nocoviště jsou známá též u některých krkavcovitých ptáků. Brňanům se tak například v zimních měsících nabízí úchvatná podívaná, kdy můžeme k večeru nad městem pozorovat velká hejna havranů, jež se slétávají právě kvůli společné noci a ráno opět odlétají za potravou do okolí Brna a do městských parků.

K zajímavým pozorováním patří zjištění přítomnosti našeho nejmenšího ptáčka králíčka obecného, který ve větších skupinkách obývá vrcholové partie stromů v lesních porostech. Mimo pěvce a měkkozobé (do této skupiny patří holubi) zde byly pozorovány zástupci řádu šplhavců. Převážně zeleně zbarvená žluna zelená je ozdobou zahrad a v hnízdním období se ozývá typickým hlasitým voláním, mimo tuto dobu ji však většina lidí přehlédne pro její nenápadné chování. Dalším druhem je strakapoud jižní, jeden z našich pěti druhů strakapoudů, který je typický pro jihovýchodní část naší republiky. Jako každý rok byl na místním jezírku pozorován pár divokých kachen. Tento druh patří mezi nejběžnější zástupce vrubozobých a v současnosti se můžeme běžně setkat i s polodivokými jedinci z mysliveckých chovů, podobně jako u bažantů.

Dalšími hojně zastoupenými ptačími druhy pozorovanými v zahradě byly pěnkava obecná, poštolka obecná, holub domácí, sojka obecná, vrána šedá, strakapoud velký a zvonek zelený (podrobné informace v příložené tabulce).

V rámci ornitologického průzkumu v botanické zahradě nebyli pozorováni vrabci. Tato skutečnost je celkem překvapivá, jelikož tento známý ptačí druh neodmyslitelně patří k lidským sídlům.

Ukázalo se, že zahrada nabízí ptákům především životní prostor a příležitost k sběru potravy. Další skutečností, jež je pro ptáky příznivá, je přítomnost několika drobných vodních nádrží sloužících jako pítka a příležitost ke koupeli. Botanická zahrada navíc poskytuje vhodné hnízdní příležitosti na zdejších stromech a hustých keřích. Přitom keře bývají v některých prostorách města odstraňovány a tak dochází ke zbytečnému úbytku ptáků. Další skutečností, jež negativně ovlivňuje početnost ptactva v městském prostředí, jsou prosklené plochy. Ty jsou nebezpečné zvláště tehdy, když se ve skle odráží okolí, nebo je přes skleněnou plochu průhled na stromy, či otevřený prostor. Letící ptáci tyto překážky často zaregistrují až příliš pozdě a kolize často končí smrtí. Případy takto uhynulých ptáků byly zaznamenány i v areálu Přírodovědecké fakulty a jako nejrizikovější se ukázala nová fakultní knihovna. Sklo je bohužel pro ptactvo v moderní architektuře velmi oblíbené, v případě místní knihovny se snad brzy podaří problémové plochy zabezpečit polepem.

Ptačí obyvatelé zahrady však mohou přidělat zaměstnancům botanické zahrady, kteří se soustředí především na údržbu rostlinných společenstev, nemalé vrásky. Především holubi se naučili vyzobávat zasazená semena a snadno tak získat potravu. Kachny divoké vyžírají vodní rostlinstvo a pošlapávají záhony. Sojky si zahradníci po svém, když přinášejí z blízkých zahrádek ořechy a zahrabávají si je do záhonů, kde následně klíčí. Mnoho jiných ptáků však prokazuje botanické zahradě dobrou službu především sběrem hmyzích škůdců.

Nejen tento průzkum, ale i každodenní pozorování kohokoli z nás ukazují, že městské ptactvo je pestré, zajímavé a při troše trpělivosti se dají spatřit i méně známé druhy. Budme rádi, že tu s námi žijí a nenechávají nás samotné v našich sídlech.

řád	druh	odborný název	počet záznamů ze 7 návštěv	přibližná početnost, charakteristika výskytu
1	měkkozobí holub domácí	<i>Columba livia f. domestica</i>	5	početně hnízdí na domech v okolí, zalétají do zahrady za potravou a vodou
2	holub hřivnáč	<i>Columba palumbus</i>	6	ca 5 hnízdicích párů, především na vyšších stromech, často zastižení při sběru potravy na zemi
3	hrdlička zahradní	<i>Streptopelia decaocto</i>	7	asi 3 páry zde pravděpodobně hnízdily, v únoru a březnu zaznamenáno zimování zhruba dvaceti jedinců
4	vrubozobí kachna divoká	<i>Anas platyrhynchos</i>	4	1 pár pravidelně k zastižení na místním jezírku, přilétá vždy ráno z východu, pravděpodobně letos nehnízdili
5	sokoli poštolka obecná	<i>Falco tinnunculus</i>	6	1 pár pravidelně pozorován na budovách v areálu, pravděpodobně hnízdění zde, nebo na okolních domech
6	svišťouni rorýs obecný	<i>Apus apus</i>	2	větší skupinky přeletují vysoko nad areálem zahrady, nehnízdící
7	šplhavci strakapoud jižní	<i>Dendrocopos syriacus</i>	1	jeden záznam, pravděpodobně se v areálu občas vyskytuje
8	strakapoud velký	<i>Dendrocopos major</i>	5	pravidelně vídán 1 pár v průběhu sezóny, hnízdění nezaznamenáno

9		žluna zelená	<i>Picus viridis</i>	2	občas navštěvuje zahradu, nehnízdící
10	brodiví	volavka popelavá	<i>Ardea cinerea</i>	1	zaznamenán pouze přelet, nehnízdící
11	pěvci	budníček menší	<i>Phylloscopus collybita</i>	2	několik záznamů v hnízdní době
12		pěnice černohlavá	<i>Sylvia atricapilla</i>	3	pravidelně v jarních měsících
13		pěnice pokřovní	<i>Sylvia curruca</i>	1	jediný záznam, pravidelný výskyt je pravděpodobný
14		drozd zpěvný	<i>Turdus philomelos</i>	4	jednotliví ptáci v jarním tahu, minimálně jeden pár v hnízdní době, hnízdění pravděpodobné
15		kos černý	<i>Turdus merula</i>	7	běžný obyvatel zahrady, minimálně 6 teritorií, hnízdění
16		červenka obecná	<i>Erithacus rubecula</i>	2	zaznamenána jen mimo hnízdní dobu, využívá zahradu jako útočiště
17		rehek domácí	<i>Phoenicurus ochruros</i>	3	v hnízdní době, několik zpívajících samců, pravděpodobně hnízdí
18		králíček obecný	<i>Regulus regulus</i>	2	mimohnízdní výskyt skupinky 8 ptáků
19		stehlík obecný	<i>Carduelis carduelis</i>	4	menší hejna v mimohnízdní době
20		dlask tlustozobý	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	4	menší hejna na začátku jara
21		pěnkava obecná	<i>Fringilla coelebs</i>	6	běžný druh v zahradě celkem 3 páry, pravděpodobně hnízdění
22		zvonek zelený	<i>Carduelis chloris</i>	5	pravidelný výskyt, v předjaří skupinky, v hnízdní sezóně jednotlivě
23		sýkora koňadra	<i>Parus major</i>	7	běžný druh, k hnízdění využívá vyvěšených budek
24		sýkora modřinka	<i>Cyanistes caeruleus</i>	7	běžný druh, k hnízdění využívá vyvěšených budek
25		vlaštovka obecná	<i>Hirundo rustica</i>	1	zaznamenán pouze přelet, nehnízdící
26		havran polní	<i>Corvus frugilegus</i>	1	zimní host, pouze zimní výskyt
27		kavka obecná	<i>Corvus monedula</i>	3	občasný výskyt, v letošní sezóně oproti předchozím rokům není hnízdění potvrzené
28		vrána černá	<i>Corvus corone</i>	1	zaznamenán pouze přelet, nehnízdící
29		vrána šedá	<i>Corvus cornix</i>	5	pravidelný výskyt během celého roku
30		sojka obecná	<i>Garrulus glandarius</i>	5	pravidelný výskyt během celého roku